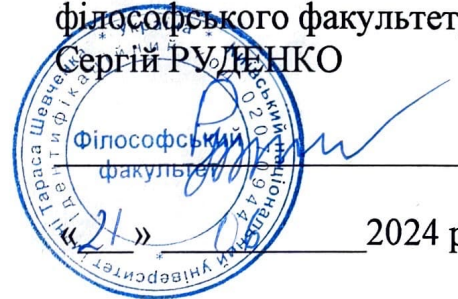

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра філософії гуманітарних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана
філософського факультету
Сергій РУДЕНКО

2024 р.

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

«ФІЛОСОФІЯ НАУКИ»

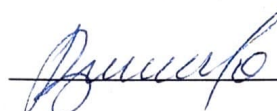
(типова програма навчальної дисципліни для здобувачів ступеня
доктора філософії галузей знань: 01 «Освіта / Педагогіка»; 03
«Гуманітарні науки»; 05 «Соціальні та поведінкові науки»; 06
«Журналістика»; 07 «Управління та адміністрування»; 08 «Право»;
23 «Соціальна робота»; 28 «Публічне управління та
адміністрування»; 29 «Міжнародні відносини»)

КИЇВ - 2024

Розробники: проф. Губерський Л.В., проф. Сайтарли І.А.,
проф. Шашкова Л.О., доц. Власенко Ф.П., доц. Діденко Л.В.,
доц. Іщенко О.М., доц. Караульна Н.В., доц. Колотило В.В.,
доц. Левченко Є.В., доц. Товмаш Д.А.

Затверджено:

Зав. кафедри філософії гуманітарних наук

 (Федір ВЛАСЕНКО)

Протокол № 10 від «07» червня 2024 р.

Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол № 12 від «21» червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії (Ірина МАСЛІКОВА)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ	6
2. ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	9
3. СПИСОК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ	10
4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	12

ВСТУП

Анотація. Навчальна дисципліна «Філософія науки» є обов'язковою складовою освітньо-наукових програм підготовки докторів філософії у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, викладається на першому році навчання в аспірантурі. Дисципліна спрямована на формування загальнометодологічної культури аспірантів. У межах дисципліни аналізуються філософські засади сучасного наукового знання, наукової раціональності, наукової картини світу, а також класичні та некласичні форми соціогуманітарних моделей наукового дискурсу. Особлива увага приділяється розкриттю міждисциплінарних взаємодій, характерних для сучасної філософії і науки та формуванню інформаційно-дослідницьких, етичної та аксіологічних компетентностей здобувачів.

Кількість кредитів: 3.

Мета навчальної дисципліни: дати сучасні філософські та загальнометодологічні знання в галузі науково-дослідної роботи; навчити аспірантів практично застосовувати філософські знання у процесі виконання власних наукових досліджень при розв'язанні комплексних наукових проблем.

Попередні вимоги.

Аспірант повинен знати: сутність і структуру пізнавального процесу, категорії філософії та фундаментальні поняття й теорії предметної галузі знання, принципи сучасного наукового дискурсу.

Аспірант повинен вміти: орієнтуватися у концептуальному просторі постсучасної науки, розрізняти галузеве та міжгалузеве знання, критично осмислювати проблеми соціально-гуманітарних наук на межі предметних галузей, виокремлювати і характеризувати теоретичний/емпіричний та фундаментальний/прикладний виміри знань.

Результатами навчання постають загальні і спеціальні компетентності:

- здатність практично застосовувати сучасні філософські знання у процесі виконання власного наукового дослідження з метою розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницької діяльності;
- вміння з нових дослідницьких позицій формулювати загальну методологічну базу власного наукового дослідження;
- здатність усвідомлювати актуальність і мету власного наукового дослідження;
- здатність усвідомлювати значення власного наукового дослідження для розвитку інших галузей науки, суспільно-політичного, економічного життя, національної чи світової духовної культури;

- здатність брати участь у міждисциплінарних проектах комплексного наукового дослідження складних систем, використовувати результати досліджень філософської науки для досягнення цілей власного наукового дослідження;

- вміння продукувати нові наукові ідеї з урахуванням цінностей сучасної світової культури (екологічних, етико-моральних, міжнародно-правових, релігійних тощо);

- здатність розвивати фундаментальні гуманістичні цінності у власному науковому дослідженні;

- здатність усвідомлювати місце результатів власного наукового дослідження у суспільному житті, брати участь у трансфері наукових знань та їх поширенні, а також володіти навичками популяризації результатів власних наукових досліджень;

- здатність розрізнення і використання у науковій практиці методологічних стратегій філософського дискурсу на основі знання їх парадигмальних зразків.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСИПЛІНИ

Теоретико-методологічний блок (10 год.)

1. Феномен науки. Багатовимірність феномену науки і багатоаспектність його вивчення філософією (наука як система знань, дослідницька діяльність, соціальний інститут). Наукова картина світу. Життєвий світ дослідника. Ідеали і норми наукового дослідження. Наука та цінності інформаційної цивілізації.

2. Системи засад науки та історичні типи наукової раціональності: класичний, некласичний та постнекласичний. Наукові картини світу та парадигмальність наукового знання. Онтологічна та епістемологічна складові філософії наукового знання. Глобальні наукові революції і зміна історичних типів наукової раціональності.

3. Філософські засади методології соціально-гуманітарних наук. Специфіка сучасного соціогуманітарного дискурсу. Сучасні методологічні стратегії в системі соціально-гуманітарних наук. Методологічна функція новітньої філософії. Вплив філософської теорії на розвиток соціально-гуманітарних наук: феноменологія, герменевтика, структуралізм. Постструктуралізм як дослідницька програма. Особливості соціологічного повороту у філософії науки.

4. Антропологічна проблематика в сучасній філософії і науці. Філософія екзистенціалізму як основа некласичної теорії про людину. Ірраціональний зворот у некласичній філософії. Ідея несвідомого і психоаналіз. Деструктивність як центральний наратив психоаналітичної антропології. Гендерний підхід у гуманітарних науках.

5. Суспільствознавчі інтенції сучасної філософії і науки. Концептуалізація суспільства – основа філософської теорії. Історична динаміка (логіка) суспільного процесу. Еволюція критичної теорії суспільства. Системний та інституціональний підходи до соціальної структури. Проблеми соціалізації та «соціальної аномії». «Соціальні онтології» постмодернізму.

6. Політичні контексти наукового дискурсу. Альтернативні концепції політичного: антагонізм та плюралізм. Проблеми постдемократії. Влада як джерело опозиційності суспільства до держави. Популізм як криза «політичного», або феномен інфляції публічної влади. Сутність ідеології, її співвідношення з політикою.

7. Комунікативна парадигма у сучасній філософії і науці. Сутність комунікативного повороту у сучасній філософії. Дискурс як філософське явище та інструмент наукового дослідження. Теорія комунікативної дії. Поняття комунікативної спільноти. Collaboratory як віртуальна наукова спільнота. Гіпертекст як форма презентації наукового знання. Етика наукової комунікації і культура дослідника. Міжкультурна комунікація у науковій сфері.

Практично-прикладний блок (20 год.)

1. Відкрита наука (Open science). Побудова мережі комунікативних зв'язків у науковій спільноті (*завдання: пошук і презентація наукових спільнот*). Медіація як суспільна практика комунікації. Медіація як спосіб формування цінностей відкритої науки. Відкриті експертні оцінки як складник відкритої науки. Суспільство знань і доля наукових експертів. Засади відкритої фахової експертизи. Місія експертної діяльності в соціогуманітарній сфері.

Практикум 1.1. Проведення відкритої фахової експертизи (наприклад: поданої до друку статті).

Практикум 1.2. Процедурно-документаційний супровід експертної діяльності (витяги із законів, законопроектів, чинні положення і методики проведення експертиз, а також експертні висновки, які виконані спеціалістами-експертами за конкретними запитами і які складають прецедентну базу експертної практики).

2. Доброчесність у науці. Академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених правил, якими керуються науковці під час провадження наукової діяльності. Фундаментальні цінності академічної доброчесності (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, відвага). Принципи академічної доброчесності: проблеми реалізації у дослідницькому процесі та відповідальність. Підбір і коректне використання джерельної бази дослідження (посилання, переосмислення, критика).

Практикум 2.1. Презентація розуміння академічної доброчесності.

Практикум 2.2. Підбір і коректне використання джерельної бази дослідження.

3. Етика і етос науки. Академічна свобода та фундаментальні цінності науки. Свобода, вибір та відповідальність ученого як проблеми етики науки. Етичні вимоги в процесі дослідження людини (етичні кодекси учених, етичні та біоетичні комітети). Дозволи та заборони наукової спільноти і галузеві стандарти. Життєвий світ дослідника та (корпоративна) соціальна відповідальність. Етос науки як комплекс норм і цінностей науки. Багатомірність етосу сучасної науки: свобода наукового дослідження і мінливість наукових норм і цінностей.

3.1. Кейс-аналіз на основі попередніх відповідей на запитання. А) Визначити ціннісно-світоглядне спрямування конкретного дослідження. Б) як трансформуються ціннісні комплекси науковця із появою нагальних викликів суспільства (наприклад, війна в Україні)?

4. Research integrity як належна дослідницька практика. Розуміння цілісності дослідження як його життєвого циклу від початкової ідеї до проведення дослідження та його поширення. Дослідницька культура: сприяння середовища й інституцій та їх системи цінностей покращенню дослідницької практики, довірі та впевненості в усіх аспектах дослідницького процесу. Основні інтегральні складові дослідницької практики (Research integrity): чесність у всіх аспектах дослідження (презентації цілей, намірів і висновків, звітності про методи та процедури дослідження, використання та визнання роботи інших дослідників тощо); відповідність до чинних дисциплінарних норм і стандартів (у проведенні досліджень і використанні відповідних методів; в отриманні інтерпретацій та висновків із дослідження; у повідомленні результатів); прозорість і відкритість у декларуванні дослідницьких інтересів (широкий доступ до результатів досліджень, публікація та обмін результатами для визнання їхньої цінності, представлення роботи іншим дослідникам і громадськості); професійна ввічливість та повага до всіх учасників дослідження (включаючи користувачів дослідження, навколишнє середовище, культурні об'єкти); підзвітність у проведенні досліджень (можливість всіх учасників дослідницького процесу (спонсорів, роботодавців, дослідників) спільно створювати дослідницьке середовище, в якому всі мають визначені повноваження).

Практикум 4.1. Сторітеллінг та наратив у наукових дослідженнях: власна історія дослідження за наративною моделлю (створити коротку історію своєї дослідницької практики за обраною наративною моделлю та проаналізувати її можливості відповідно до основних складових Research integrity).

2. ПРИКЛАДИ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ (60 год.)

1. «Концептуальна схема дисертаційного дослідження» (*створити на основі відвіданих занять та опрацювання навчальних матеріалів концептуальну схему власного дослідження: визначити робочу гіпотезу дослідження, зазначити орієнтовні теми розділів та короткі розтлумачення, що саме розглядатимете, сформувати проєкт анотації майбутньої дисертаційної роботи*).
2. Автопрезентування дослідника: параметри та алгоритм (*створити власне професійне наукове резюме (CV)*).
3. Презентація обґрунтування методології дисертаційного дослідження (*обґрунтуйте застосування в дослідженні конкретно-наукових (спеціальних) і загальнонаукових принципів і методів; системного і структурно-функціонального підходів; критичного підходу; міждисциплінарних та трансдисциплінарних методів і стратегій*).
4. Підготовка та презентація тез наукової доповіді за темою власного дисертаційного дослідження.
5. Підготовка і презентація рецензії та анотації на наукову статтю за темою власного дисертаційного дослідження.

3. СПИСОК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Наука як предмет філософського осмислення.
2. Філософські презентації сучасної науки: наука як система знань, дослідницька діяльність, соціальний інститут, культурні та цивілізаційні виміри науки.
3. Системи засад науки та історичні типи наукової раціональності: класичний, некласичний та постнекласичний.
4. Складові засад науки: наукові картини світу, ідеали і норми наукового дослідження, філософські засади.
5. Структура і методи емпіричного й теоретичного дослідження.
6. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії.
7. Поняття системності та комплексності дослідження.
8. Етичні виміри науки та виникнення етики науки. Моральні дилеми в сучасній науці та свобода наукового дослідження.
9. Багатомірність етосу сучасної науки
10. Академічна свобода та фундаментальні цінності сучасної науки.
11. Наука та цінності інформаційної цивілізації
12. Медіація як спосіб формування цінностей відкритої науки.
13. Глобальні наукові революції як зміна історичних типів наукової раціональності.
14. Сучасна глобальна наукова революція як становлення нелінійної науки та постнекласичного типу наукової раціональності.
15. Міждисциплінарний і трансдисциплінарний вимір методології.
16. Методологічний потенціал синергетики в гуманітарній сфері.
17. Знання як істинне обґрунтоване переконання (justified true belief).
18. Особливості гуманітарного знання і пізнання.
19. Методологічна програма герменевтики
20. Методологічний потенціал феноменології.
21. Людиновимірний характер філософських методологій XX ст.
22. Поняття та особливості «екзистенціальної аналітики Dasein».
23. Основні категорії психоаналітичної філософії.
24. Несвідоме як наратив постмодерної антропології.
25. Феномен «деструктивності» як тема гуманітарних наук.
26. Теорія “лібідінальної економіки”.
27. Гендерна проблематика в сучасній філософії і науці
28. Предмет та методологічні стратегії сучасного соціально-філософського дискурсу.
29. Суспільствознавчий вектор сучасної філософії.
30. Соціальна теорія пізнання та соціальна епістемологія
31. Проблема методу у соціальному пізнанні

32. Системний та інституціональний підходи до соціальної структури.
33. Проблема детермінант, спрямованості і меж суспільного розвитку.
34. Питання соціальної аномії та інтерналізації нормативного поля.
35. Цивілізаційний підхід та «класове питання».
36. Структуралістський зворот у соціальних науках.
37. Еволюція критичної теорії.
38. Ідейний зміст структурного функціоналізму та його критика
39. Соціальні онтології постмодернізму.
40. Поняття суспільства як соціальної системи.
41. Методологічні засади концепції постіндустріального суспільства
42. «Масове суспільство» як центральний наратив постсучасної філософії.
43. Політичний контекст постсучасної філософської теорії.
44. Ідея соціальної держави та сучасний політичний дискурс.
45. Постдемократичний зсув у сучасному суспільстві.
46. Питання «присмерку» громадянського суспільства та криза державних інституцій
47. Комунікативна парадигма у науковому пізнанні
48. Дискурс як філософське явище та інструмент наукового дослідження.
49. Етика наукової комунікації і культура дослідника.
50. Міжкультурна комунікація у науковій сфері.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Арендт Х. Джерела тоталітаризму / Пер. з англ. Володимира Верлока, Дмитра Горчакова. К.: «Дух і літера», 2005. 584 с.
2. Бойченко І.В. Філософія історії: Підруч. К.: Знання, 2000. 723 с.
3. Відкрита наука. [сайт]. URL: <https://conference2022.dntb.gov.ua/>
- Гончаренко С. Етика науки і етичний кодекс ученого. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2011. Вип. 2. С. 3-12.
4. Добронравова І.С. Практична філософія науки. Суми : Університетська книга, 2017. [сайт]. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua>
5. Добронравова І.С., Білоус Т.М., Комар О.В. Новітня філософія науки. Підручник для студентів філософських факультетів та аспірантів. Київ: «Логос», 2009 - 243 с.
6. Добронравова І.С., Сидоренко Л.І. Філософія та методологія науки. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. 223 с.
7. Докінз Річард. Наука для душі. Нотатки раціоналіста / Видавництво: Наш Формат, 2019. 384 с.
8. Дротянко, Л. (2009). Міждисциплінарні дослідження в контексті розвитку високих технологій. Вісник Національного авіаційного ун-ту. Серія: 8. Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць, 2 (26), С. 5–8.
9. Дротянко, Л. (2016). Специфіка методологічних засобів науки в процесі її інформатизації. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць, 1 (23), С. 11–15.
10. Енаф Марсель. Ціна істини. Дух і Літера. 2019.
11. Кайку Мічію. Майбутнє розуму. Наукові спроби досягнути, вдосконалити і підсилити інтелект / Видавництво: Літопис, 2017. 408 с.
12. Кисельов М.М. Етика та наука: сфери перетину [сайт]. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86826/05-Kiselev.pdf>
13. Кун Томас. Структура наукових революцій. К.: Port - Royal, 2001.
14. Носенко Ю. Г. Відкрита наука в Україні: поступ і шляхи розвитку [сайт]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/726808/1/Nosenko%20Yu..pdf>
15. Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. К., 1997.
16. Сайтарли І.А., Іщенко О.М., Приятельчук А.О. Нариси з сучасної філософії. Навчальний посібник для магістрів та здобувачів ступеня доктора філософії; За ред. академіка НАН України Л.В. Губерського. К.: ВАДЕКС, 2016. 370 с.
17. Феєрабенд П. Проти методу. Київ: Темпора, 2022.
18. Філософія / М. Фюрст, Ю.Тринкс / Пер. з нім. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 544 с.

19. Філософія: підруч. / за ред. Л.В. Губерського – 2-ге вид., перер. і доповн. Харків: FOLIO, 2018. 621 с.
20. Філософський енциклопедичний словник: довідкове видання / Голова ред. колегії В.І. Шинкарук. – К.: «Абрис», 2002. 744с.
21. Чумак О.В. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність». Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. Вип. 36. С. 152-165.
22. Шашкова Л. О. (2022). Трансдисциплінарні перспективи експериментальних практик наукового мистецтва // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць, 36, С. 36-40.
23. Шашкова Л.О. (2019) Міждисциплінарні і трансдисциплінарні стратегії: підхід філософії науки. Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей. Збірник наукових праць. – Київ, ДВНЗ «Університет банківської справи». 2019.
24. Шашкова Л.О. (2021) Політичний поворот у філософії науки. Політологічний вісник, № 87, 2021. С. 14-23.
25. Шашкова Л.О. (2024) Наукова комунікація в складних соціальних контекстах: підходи соціальної філософії науки та соціальної епістемології // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. № 1(39) / 2024. С. 23-28.
26. Шашкова Л.О., Крилова С.А. (2023) Академічна доброчесність і академічна харизма вченого: цінності відкритості й довіри. Софія. Гуманітарно - релігієзнавчий вісник. № 2(22)/2023. С.86-90.
27. Ягодзінський С.В. Принципи толерантності в сучасному науковому дискурсі. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2006. №2 (4). С. 176-182.
28. Baudrillard J. Symbolic exchange and death (Published in association with Theory, Culture & Society)/ Translated by Lain Hamilton Grant. – SAGE. – Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington, 2017.
29. Baudrillard, J. Selected Writings of Jean Baudrillard – Antilogicalism. [сайт]. URL: <https://antilogicalism.com/wp-content/uploads/2017/07/ baudrillard.pdf>
30. Berezko O, Medina LMP, Malaguarnera G, et al. Perspectives on Open Science and Scholarly Publishing: a Survey Study Focusing on Early Career Researchers in Europe [version 1; peer review: 2 approved with reservations]. [сайт]. URL: <https://doi.org/10.12688/f1000research.74831.1>
31. Blackburn Simon. The Oxford Dictionary of Philosophy. – Oxford University Press, USA, 2007. – 407 p.
32. Bridle James. New Dark Age. Technology and the End of the Future. – London: Verso, 2018. – 320 p.
33. Deleuze G. and Guattari F. 2009. *Anti-Oedipus. Capitalism and Schizophrenia*. Translated by R. Hurley/ Penguin Putnam Inc, New York, USA, P.432.

34. Freud Z. Civilization and its discontents (2005) The electronic version is copyright / Chrysoma Associated Limited. Publications Division. Electronic Books Library. 40 p.
35. Fuller, S. Social Epistemology. Bloomington: Indiana University Press. 2002.
36. Fuller, Steve. Post Truth. Knowledge as a Power Game. Anthem Press. 2018.
37. Huntington, Samuel P. 2011. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order/ English: Simon & Schuster; 386 p.
38. Latour Bruno. Politiques de la nature. Comment faire enter les sciences en democratie. Editions La Decouverte, Paris, France, 2004.
39. Nietzsche Fredrich (2010) On the genealogy of Morality, [in] Ethics: The Essential Writings (ed), Gordon Marino, The Random House Publishing: Pp.274-292.
40. Nietzsche Fredrich (2010) On the genealogy of Morality, [in] Ethics: The Essential Writings (ed), Gordon Marino, The Random House Publishing: 274-292.
41. Nietzsche Friedrich (2003) Beyond Good and Evil / Translated by R.J. Hollingdale. - Penguin Classics. – 240 p.
42. Nussbaum, M. The Capabilities Approach and the History of Philosophy. In E. Chiappero-Martinetti, S. Osmani & M. Qizilbash (Eds.), The Cambridge Handbook of the Capability Approach (pp. 13-39). Cambridge: Cambridge University Press. 2020.
43. Nussbaum, M. The Cosmopolitan Tradition: A Noble But Flawed Ideal. Cambridge, MA.: Harvard University Press. 2019.
44. Popper K. The Open Society and Its Enemies. Princeton and Oxford: Princeton University Press; 2013.
45. Popper Karl. Conjectures and Refutations. Routledge, 2002.
46. Sartre Jean-Paul. Being and Nothingness (2003). Translated by Hazel E. Barnes. – Routledge. – 688 p.
47. Smith, D. 2001. Norbert Elias and modern social theory. SAGE Publications /London Thousand Oaks New Delhi, published in association with Theory, Culture & Society, Nottingham Trent University. – 198 p.

Додаткова література:

1. Адізес І. Управління змінами для досягнення найліпшого результату в бізнесі й повсякденному житті. Пер.з анг. Т.Семигіної. К.: Форс Україна, 2018. 400 с.
2. Адізес І. Идеальный руководитель. Почему им нельзя стать и что из этого следует. пер. с англ. – 11-изд. –К.:Альпіна Паблішер, 2020. 264 с.
3. Гуссерль Е. Ідеї до чистої феноменології і феноменологічної філософії. [переклад Вахтанга Кебуладзе]. Харків: Фоліо, 2020. 348 с.
4. Друкер П.Ф. Виклики для менеджменту ХХІ століття. Пер з анг. Т.Літенської. К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2020.240 с.

5. Корабльова В. М. Соціальні смисли ідеології: Монографія. К.: ВАДЕКС, 2014. 350 с.
6. Макінтайр Л. Постправда. Пер.з анг. Роксоляна Свято. К.: Видавництво «ArtHuss», 2021. 208 с.
7. Мангайм К. Ідеологія та утопія. [пер. з нім. В. Верлоки]. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. 370 с.
8. Мід Д.Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста / Пер.з англ.та передмова Т.Корпало. – К.: Український Центр духовної культури, 2000.
9. Ніколс Т. Диванні експерти. Як необмежений доступ до інформації робить нас тупішими. Пер з анг. Євгенія Кузнецова. К.: Наш формат, 2019. 240 с.
10. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи. – К.: Майстерня Білецьких, 2007.
11. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Пер з анг. Роман Корнута. 2-ге вид. К.: Наш формат, 2019. 576 с.
12. Фурман А. В. Методолог – професія майбутнього. Психологія і суспільство: український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. 2016. № 1 (63). С. 16–42.
13. Шинкарук В.І. Вибрані твори: у 3-х т. – К.: Український Центр духовної культури, 2004. Т. 3, Ч 1.
14. Шюц А., Лукман Т. Структури життєвіту. К.: Український Центр духовної культури, 2004.
15. Heidegger, M. What is Metaphysics. [сайт]. URL: https://www.academia.edu/3150996/Translation_of_Martin_Heidegger_What_Is_Metaphysics
16. Huntington, Samuel P. 2011. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order/ English: Simon&Schuster; 386 p.
17. Ritzer, George. Sociological theory / George Ritzer. — Published by McGraw-Hill, a business unit of The McGraw-Hill Companies, New York., 8th ed.:664p. [сайт]. URL: https://www.academia.edu/33077856/George_Ritzer_Sociological_Theory_8th_Edition_BookFi.org
18. Sajtarly.I. The psychological structure of individual as a subject matter of the postmodern socio-cultural analysis /I. Sajtarly. Scientific journal “HERALD of Kyiv National University of Trade and Economics”. 2019. № 1 (123).—Pp.59-69.
19. SajtarlyI. Philosophical perspective on the humanization through a prism of the Civilizing Process (based on socio-anthropological ideas of N.Elias and M.Foucault)/ I. Sajtarly, O. Ishchenko // “Skhid”, NO5(163) Philosophical sciences. 2019. Pp. 29-33.
20. Sajtarly I.A. The idea of socio-genesis of affective structures in modern philosophy and its psychoanalytic premises / Utiuzh I.G., Sajtarly I.A., Pavlenko

N.V. Agathos: An International Review of the Humanities and Social Sciences.–
2020. – Vol. 11. – Issue 2/2020. – Pp.31-45

21. Smith, D. (2001) Norbert Elias and modern social theory. SAGE Publications /London · Thousand Oaks · New Delhi, published in association with Theory, Culture & Society, Nottingham Trent University. 198 p.

22. Spengler Oswald (1926) The Decline of the West: Form and Actuality. Charles Francis Atkinson [translation with notes], Georg Allen & Unwin Atkinson LTD, 1 Vol., London: 429.

23. Spengler Oswald (1928) The Decline of the West: Perspectives of World-history. Charles Francis Atkinson [translation with notes], Georg Allen & Unwin Atkinson LTD, 2 Vol., London: 507 p.

Web resources:

1. Internet Encyclopedia of Philosophy - <http://www.iep.utm.edu>
2. Routledge Encyclopedia of Philosophy Online - <https://www.rep.routledge.com>
3. Stanford Encyclopedia of Philosophy - <http://plato.stanford.edu>
4. Meta-Encyclopedia of Philosophy - <http://www.ditext.com/encyc/frame.html>
5. Philosophy Pages - <http://philosophypages.com>